

Nejhorší protikrizové opatření? To, o kterém se jen mluví, a mluví, a mluví...

Ponechám stranou diskusi, zda šrotovné ano či ne. Rezignovaně už беру jako fakt, že automobilová lobby si nějaké opatření v duchu „musíme pracovat a vyrábět další auta, ať jsou třeba či ne“ zkrátka prosadí. Ale není šrotovné jako šrotovné. Jako u všech vládních opatření je ďábel skryt v detailech. Může být nastaveno tak, aby alespoň splnilo svůj zamýšlený účel, tj. vyrovnalo výkyvy v produkci aut (bez ohledu na to, zda tento účel je hoden ekonomických nákladů, které si šrotovné vyžádá). A dá se také zpackat tak, že bude mít efekt přesně opačný, tj. ještě prohloubí propad a následně ještě povzbudí budoucí růst. Česká vláda, jak se zdá, se pevně rozhodla jít druhou cestou.

V čem je problém? O šrotovném se v Česku už od začátku roku mluví. A mluví. A mluví. Politici z různých pozic prohlašují, že bude zavedeno. Lze jim vcelku věřit; ostatně už schválili i řadu oficiálních dokumentů. [Vládní prohlášení z tohoto týdne](#) vydává šrotovné v podstatě za hotovou věc. Jenže – a zde je jádro pudla – má být zavedeno až koncem roku. Tj. až za 6 měsíců, a celkem skoro rok od chvíle, kdy se poprvé dostalo na stůl. Obdobné opatření – odpočet DPH u nových aut pro podnikatele – už platí, ale bylo také zavedeno s několikaměsíčním odkladem.

Soukromý sektor to samozřejmě sleduje a racionálně reaguje. Zejména tím, že čeká. Podnikatel měl v úmyslu touto dobou prodat starou ojetinu ze svého vozového parku a koupit nové auto. Jenže když počká, tak za ojetinu skasíruje šrotovné. Oddálit koupi o pár měsíců se rozhodně vyplatí.

Takové oddalování se samozřejmě projevuje ve statistikách, na základě kterých média kreslí dramatické obrázky pokračující krize a politici jsou tlačeni do nových balíčků, neb ty stávající (které třeba ani nevstoupily v platnost) se zdají být neúčinné. Protikrizová opatření zaváděná s velkým odkladem tak paradoxně prohlubují krizi. Kdyby vláda hned na začátku řekla „nic dělat nebudeme“, prodej aut poklesne v důsledku faktorů, které skutečně způsobily krizi. Po ohlášení šrotovného a dalších „balíčků“ však bude prodej aut nižší jak o tento „reálný“ pokles, tak o oddálené nákupy lidí, kteří jen čekají, až bude balíček k dispozici.

Obrat nastává, když „balíček“ vstoupí v platnost a začínají se rozdávat peníze. Prodeje aut roste jednak díky lidem, kteří by si bez dotace nové auto nekoupili (u nich tak skutečně plní svoji funkci stimulace poptávky). A dále roste díky těm, kteří nákup jen. Zkrátka propad je hlubší a následné zotavení rychlejší, než kdyby žádné balíčky nebyly.

Poučka z jednoduchých učebnic, že vlády svojí politikou vyrovnávají hospodářský cyklus, tak rychle bere za své. Ostatně, ekonomové před přílišným optimismem ohledně protikrizových opatření varují [již téměř 60 let](#) právě s poukazem na tzv. zpoždění vládních politik. Dle této tradiční kritiky jsou zpoždění nevyhnutelná – opatření musí někdo přeložit do návrhů zákonů, ty musí projít vládou, sněmovnou, senátem, podpisem prezidenta, zatím naberou několik pozměňovacích návrhů, pak je nutné přijmout i prováděcí vyhlášku, úředníci připravit formuláře atd. Důsledkem je, že opatření přichází prostě pozdě – stimulace poptávky přichází se zpožděním, takže recese trvá zbytečně déle, případně přichází ve chvíli, kdy už nastalo oživení samo o sobě.

Současná krize naznačuje, že problém je horší o další dimenzi. Zpoždění páchají další škody tím, jak formují očekávání lidí. Ti reagují na protikrizová opatření již ve chvíli, kdy jsou oznámena, a odkládají ekonomickou aktivitu na dobu, kdy nižší daně či nové dotace vstoupí

v platnost. Tento argument samozřejmě není omezen jen na šrotovné. Např. profesor Casey Mulligan argumentuje, že s toxická aktiva amerických bank se stala „neprodejná“ ani ne tak proto, že je nikdo nechtěl koupit, ale proto, že samotné banky nebyly ochotny prodávat. Očekávaly (nakonec správně), že vláda přijde s opatřením, které zvýší jejich cenu.

Jak perverzní důsledky zpoždění politik omezit? Jedna možnost – hned na začátku krize tvrdě oznámit, že se nebude dělat nic. Politicky zřejmě neprůchodné, ale čekání na dotace se tím eliminuje. Druhým extrémem je samozřejmě jednat okamžitě – tj. zpoždění snížit na minimum. V případě českého šrotovného je to přímo do očí bijící: když už takový nesmysl hodláte zavést, tak nečekejte ještě půl roku! Další alternativou je zavádět tato opatření se zpětnou platností. Přesněji – hned při zahájení příprav zřetelně oznámit, že dotace bude k dispozici i zpětně, takže lidé nemusí odkládat nákupy jen proto, aby o ni nepřišli. (Je otázka, zda toto politikům uvěří – nikdo nezaručí, že v posledním čtení v parlamentu se zpětná platnost vypustí.)

Poslední alternativa vychází z faktu, že na daně lidé reagují přesně opačně než na dotace. K podpoření poptávky *ted'* nemusí politici nezbytně utrácet peníze. Pro politika to může znít krkolomně, ale - stačí vyhrožovat, že v brzké době se zvednou daně. Na rozdíl od věčně odkládaného šrotovného okamžitý efekt žádoucím směrem, bez zbytečných výdajů a administrativy. (Vzpomeňte, jak stavební boom minulého desetiletí byl uměle přiživen dlouho avizovaným zvýšením DPH z nově postavených bytů z 5 na 19% v roce 2008). A paradoxně není vůbec nutné, aby avizované zvýšení daně byly nakonec implementováno.

Obecnější poučení je asi toto: Zpoždění vládních politik jsou prostě realitou. Tuto realitu je třeba brát vážně při úvahách, zda nějaké protikrizové opatření vůbec zavést. Počítat s tím, že nebude zavedeno hned a že tím může krizi ještě prohloubit. Tím se otevírá otázka, jestli opatření zavedené pozdě není nakonec horší než opatření žádné i pro ty, kterým mělo pomoci. Například chápu, že zástupci automobilového průmyslu na začátku roku lobbovali za šrotovné – zřejmě s idealizovanou představou, že pokud vládu přesvědčí, bude šrotovné zavedeno hned. Lobbovali by tehdy se stejnou vervou, kdyby věděli, že se vytoužené dotace dočkají až s ročním zpožděním, a toto čekání zatím bude jen protahovat recesi?

Libor Dušek

Autor přednáší na CERGE-EI, společném pracovišti Akademie věd a UK
